

Lise Öğrencilerinin Siber Zorbalık ve Mağduriyet Durumlarının Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi

Examination of High School Students' Cyberbullying and Victimization Cases in Terms of Different Variables

Ali SEMERCİ

İçişleri Bakanlığı-ANKARA

Makale Geliş Tarihi:09.02.2016

Yayına Kabul Tarihi: 06.04.2017

Özet

Bu araştırmanın amacı, lise öğrencilerinin siber zorbalık davranışı sergileme ve siber zorbalık mağduru olma durumları ile sınıf düzeyi, internet kullanım süresi, internet kullanım amacı ve internete bağlanma kaynağı arasındaki ilişkiyi incelemektir. İlişkisel tarama modelinin kullanıldığı bu araştırmanın çalışma grubunu Ankara ilinde öğrenime devam eden 266 öğrenci oluşturmuştur. Verilerin toplanması amacıyla Ayas ve Horzum (2010) tarafından geliştirilen Siber Zorba/Mağdur Ölçeği kullanılmıştır. Veriler frekans, yüzde, tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ve Scheffé testi kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırmada, 12. sınıf öğrencilerinin en fazla siber zorbalık davranışı sergileyen ve en fazla siber zorbalık davranışına maruz kalan sınıf düzeyi olduğu, dokuzuncu sınıf öğrencilerinin ise en az siber zorbalık davranışına maruz kalan ve en az siber zorbalık davranışı sergileyen sınıf düzeyi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin siber zorbalık davranışı sergileme ve siber zorbalık mağduru olma durumları ile günlük internet kullanma süreleri, internet kullanma amaçları ve internete bağlanma kaynağı arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Anahtar Kelimeler: siber zorbalık, siber zorbalık mağduru, akran zorbalığı.

Abstract

The purpose of this study was to examine cases of high school students' involvement in cyberbullying and cyber victimization in terms of the students' grade level, frequency of internet use, purpose of internet use and sources of internet access. 266 high school students, who were selected from high schools in Ankara, constituted the working group of the study. The data was collected via the Cyber Bully/Victim Survey developed by Ayas and Horzum (2010). Frequencies, percentage, one-way analysis of variance (ANOVA) and Scheffe test were used to analyze data. A significant difference was found between students' cyberbullying and cyber victimization cases and their grade levels. However, no significant difference was found between students' bullying and victimization cases and frequency of internet use, purpose of internet use and sources of internet access.

Keywords: cyberbullying, cyber victimization, peer bullying.

1. Giriş

1.1. Siber Zorbalık

Bilgi ve iletişim teknolojisi alanındaki hızlı gelişmeler, cep telefonu ve internet gibi araçları her yaş, cinsiyet, eğitim ve gelir grubundan insan için günlük yaşamın vazgeçilmez bir parçası durumuna getirmiştir. Özellikle günümüzün “dijital yerlileri” Prensky (2001) konumundaki çocuklar ve gençler için bu tür teknolojiler yeni arkadaşlar edinme, toplumsal ve sosyal ilişkileri sürdürme açısından başlıca araçlar haline gelmiştir (Yaman, Eroğlu ve Peker, 2011).

Zamanının büyük bir bölümünü siber ortamlarda geçiren çocuklar ve gençler bazen çok farklı tehdit ve tehlikelerle karşı karşıya kalabilmektedir. Çocukların ve gençlerin yanlış arkadaşlar edinmesine, internet bağımlılığı, kumar, uyuşturucu, pornografi ve terör gibi yüksek risk unsuru taşıyan suçlara sürüklenmelerine neden olabilen siber ortamlardaki bir diğer önemli tehlike de siber zorbalıktır. Sristava, Gamble ve Boey (2013) siber zorbalığı okulda ve okul çevresinde önemli bir sorun olarak uzun yıllardır bilinen zorbalığın siber ortama taşınmış yeni bir şekli olarak ifade etmiştir. Çelik, Atak ve Erguzen (2012) siber zorbalığı siber ortamlardaki ilişkiler neticesinde ortaya çıkan yeni nesil zorbalık durumu olarak tanımlarken, Kowalski ve Limber (2007) bu durumun hayatımızın birçok alanını önemli ölçüde kolaylaştıran teknolojinin karanlık ve tehlikeli tarafı olduğuna dikkat çekmiştir.

Siber zorbalıkla ilgili araştırmalar incelendiğinde zorbalık davranışının dijital teknolojiler kullanılarak gerçekleştirilmesi, tekrarlı olması ve mağdurun sağlığını ve psikolojisini farklı boyutlarda etkileyebilecek sonuçlar doğurması gibi ortak özellikler taşıdığı görülmektedir. Willard (2005) siber zorbalığı dijital teknolojiler kullanılarak gönderilen tehdit içerikli mesajların mağdurda psikolojik ve sosyolojik problemlere neden olması durumuna vurgu yaparken, Shariff ve Gouin (2005), cep telefonu, web siteleri ve sohbet odaları gibi sanal ortamlardaki zorbalığın psikolojik zorbalık boyutuna işaret etmektedir. Bilgisayar ve cep telefonu üzerinden farklı şekillerde ve istem dışı gönderilen aşağılayıcı, alay edici, tehditkâr nitelikte, cinsel taciz ve şiddet içeren ya da alıcısını zor durumda bırakabilecek her türlü paylaşım siber zorbalık davranışları arasında yer almaktadır (Patchin ve Hinduja, 2006). Koç (2006) bu tür zorbalık davranışlarının derecesini ‘yıkıcı olmayandan (sözel sataşma), ‘yıkıcı olana, (fiziksel şiddet) ve sosyal olarak dışlamaya (duygusal zorbalık) kadar uzanan geniş bir alanı içerdiğini belirtmektedir. Bunun yanında Solberg ve Olweus (2003) ise öğrencilerin zorba ya da mağdur olup olmadıklarının belirlenmesinde ayda en az iki defa tekrarlanması ölçütüne vurgu yapmıştır.

1.2. Siber Zorbalık Nedenleri ve Sonuçları

Yapılan alanyazın incelemesi, siber zorbalığın okullarda (Ayas ve Horzum 2010) ve gençler arasında (Fitzpatrick, Dulin ve Piko, 2007; Pamuk ve Bavlı 2013; Wang, Iannotti ve Nansel, 2009) son derece yaygın olduğunu ortaya koymaktadır. Araştırmalar, bireyleri zorbalık yapmaya iten farklı nedenlerin bulunduğunu göstermektedir. Teknolojiyi daha etkin biçimde kullanan bireyler için güç gösterisi sergileme (Patchin ve Hinduja, 2006), kendilerini zorbalık mağdurları üzerinde güçlü görme (Ekşi 2012),

arkadaş ortamı, can sıkıntısı ve intikam alma isteği (Yaman ve Peker 2012) öğrencileri siber zorbalık davranışı sergilemeye götüren nedenlerden bazılarıdır.

Psikotizm ve nevrozizm gibi psikolojik bozukluklar (Gleason, Jensen-Campbell ve Richardson, 2004), depresyon, kaygı, yalnızlık, sağlıklı sosyal ilişki ve iletişim kuramama (Kim, LaRose ve Peng, 2009; Kowalski ve Limber, 2013) gibi davranışsal ve psikolojik problemler de bireylerin siber zorbalık davranışı sergileme nedenleri arasında gösterilmektedir. Ayrıca, öğrencilerin kendilerini iyi hissetme, arkadaşlık ilişkilerini geliştirme ve zamanı keyifli geçirme isteği gibi nedenlerle bu olumsuz davranışı devam ettirdikleri anlaşılmaktadır.

Öğrencilerin siber zorbalığa maruz kaldıklarında ise öfke, üzüntü ve intikam duyguları yaşadıkları tespit edilmiştir (Kowalski ve Witte, 2006; Patchin ve Hinduja, 2006). Ayrıca bu araştırmalarda, siber zorbalığa maruz kalan bireylerin maruz kaldıkları zorbalık davranışı sonrası kendilerini kızgın, üzgün, depresyona girmiş, incitilmiş, aciz, yalnız, korku, yardıma muhtaç hissetme ve utanma gibi karmaşık duygular içerisinde oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Siber zorbalık davranışına maruz kalarak olumsuz duygular yaşayan bireylerde akademik performans düşüklüğünün yanı sıra depresyon, yalnızlık, sosyal ilişkilerin zayıflığı, düşük özsaygı, üzüntü, kızgınlık, korku, anksiyete ve paranoya gibi daha ağır psikolojik etkiler de görülebilmektedir (Beran ve Li, 2005; Nishina, Juvonen ve Witkow, 2005). Siber zorbalık mağdurlarının yüksek düzeyde depresyon, anksiyete bozukluğu ve diğer psikosomatik belirtiler yanında intihar düşüncesi, intihar girişimi gibi daha ciddi sonuçlarla karşı karşıya kaldıkları anlaşılmaktadır (Kaltiala-Heino, Rimpela, Rantanen ve Rimpela, 2000; Kim, Koh ve Leventhal, 2005; Klomek, Kleinman, Altschuler, Marrocco, Amakawa ve Gould, 2011; Messias, Kindrick ve Castro, 2014; Roland, 2002).

1.3. Siber Zorbalıkla İlgili Araştırmalar

Yapılan alanyazın taraması, siber zorbalık ve siber mağduriyet durumlarının yaş, cinsiyet, sınıf düzeyi, internet kullanım sıklığı, internet kullanım amacı, sosyo-ekonomik durum, siber zorbalık farkındalığı, internet bağımlılığı, özgüven gibi farklı değişkenler açısından incelendiği güncel bir araştırma alanı olduğunu ortaya koymuştur. Cinsiyet siber zorbalıkla ilişkisi çok sayıda araştırmaya konu olan önemli bir faktördür. Siber zorbalık ve cinsiyet arasındaki ilişkinin incelendiği bazı araştırmalarda erkek öğrencilerin kız öğrencilere oranla daha fazla zorbalık yaptığı sonucuna ulaşılmıştır (Calvete, Orue, Estévez, Villardón ve Padilla, 2010; Cicioğlu, 2014; Çifçi, 2010; Dilmaç, 2009; Li, 2006; Serin, 2012). Bu durumun aksine, kız öğrencilerin erkek öğrencilere oranla daha fazla siber zorbalık yaptıkları sonucuna ulaşılan araştırmalar da bulunmaktadır (Keith ve Martin, 2005, Semerci, 2015; Wolak ve diğerleri, 2007). Bazı araştırmalarda ise erkek öğrencilerle kız öğrenciler arasında zorbalık davranışı sergileme açısından anlamlı fark olmadığı sonucuna ulaşılmıştır (Burnukara, 2009; Juvonen ve Gross, 2008; Özdemir ve Akar, 2011; Patchin ve Hinduja, 2006; Peker, Eroğlu ve Çitemel, 2012; Slonje ve Smith, 2008; Topçu, Erdur-Baker ve Çapa-Aydın, 2008; Yaman, Karaküllah ve Dilmaç, 2013).

Siber zorbalık davranışı sergileme durumu ile ilişkisinin araştırıldığı bir başka değişken de sınıf düzeyidir. Siber zorbalığın sınıf düzeyi ile ilişkisinin incelendiği çalışmalarda farklı sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir. Ayas ve Horzum (2012), ilköğretim 6, 7 ve 8.sınıf öğrencileriyle yaptıkları çalışmada, öğrencilerin siber zorbalık durumlarının sınıf düzeyine göre farklılaştığını ve bu farklılığın sınıf seviyesi yükseldikçe arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Williams ve Guerra'nın (2007) çalışmasında öğrencilerin siber zorbalık durumları ile sınıf düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunduğu sonucuna varılmıştır. Benzer şekilde, Kowalski ve Limber (2007) sınıf düzeyinin artmasıyla siber zorbalık davranışı sergileme oranının arttığını ortaya koymuşlardır. Özdemir ve Akar (2011) tarafından gerçekleştirilen çalışmada ise zorbalık ve sınıf düzeyi arasında anlamlı bir farklılık bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Siber zorbalıkla ilişkisi araştırma konusu yapılan bir diğer konu internette geçirilen süre ve internet kullanım sıklığıdır. Yapılan çalışmaların çoğunda, siber zorbalıkla internet kullanım süresi arasında anlamlı bir ilişki bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır. (Burnukara, 2009; Cicioğlu, 2014; Çalışgan, 2013; Çiftçi, 2010; Erdur-Baker ve Kavrut, 2007; Gamez-Guadix, Orue, Smith ve Calvete 2013; Jung ve arkadaşları, 2014; Özdemir ve Akar, 2011; Serin, 2012; Türkoglu, 2013). Bu çalışmalarda dikkat çeken en önemli noktalardan biri internet kullanım süresinin siber zorbalık ve mağduriyetin önemli bir yordayıcısı olması durumudur. Araştırma çerçevesinde gerçekleştirilen alanyazın taramasında, siber zorbalık ve mağduriyetle sosyo-ekonomik durum, internete bağlanılan yer, internet kullanım amacı, empatik eğilim, negatif duygu ve siber zorbalık farkındalığı ilişkilerin farklı boyutlarıyla araştırma konusu yapıldığı görülmüştür (Peker, 2015; Peker, Eroğlu ve Ada, 2012; Serin, 2012).

Günümüzde cep telefonu kullanma yaşının giderek düşmesi ve akıllı cep telefonları sayesinde internete erişimin her zamankinden daha kolay hale gelmesi özellikle çocuk ve gençlerin internette çok daha fazla zaman geçirmelerine neden olmaktadır. Aynı doğrultuda siber zorbalık okullarda yaygın bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır (Aksaray, 2011; Arıca 2009; Ayas 2011; Horzum ve Ayas 2014; Li 2007; Raskauskas ve Stoltz 2007; Ybarra, Diener-West ve Leaf 2007). Öğrencilerin telafisi mümkün olmayan sosyal, psikolojik ve sağlık sorunlarına maruz kalmalarına neden olabilecek bu karmaşık durumun farklı boyutlarıyla ele alındığı araştırmalara ihtiyaç duyulmasına rağmen, Pamuk ve Bavlı (2013) tarafından da belirtildiği gibi bu alanda yapılan çalışmaların yetersiz olduğu görülmektedir. Sadece mağdurlarını değil, zorbalı, öğretmenleri ve aileleri içine alan geniş bir yelpazede bireylerin yaşam konforlarını, eğitsel başarılarını ve sağlıklarını etkileyen siber zorbalık ve mağduriyet durumlarının farklı boyutlarıyla araştırılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu amaçla çalışmada; lise öğrencilerinin siber zorbalık davranışı sergileme ve siber zorbalık mağduru olma durumları sınıf düzeyi, internet kullanım süresi, internet kullanım amacı ve internete bağlanma kaynağı değişkenlerine göre farklılaşmakta mıdır? sorusuna cevap aranmıştır.

2. Yöntem

2.1. Araştırmanın Modeli

Lise öğrencilerinin siber zorbalık davranışı sergileme ve siber zorbalık mağduru olma durumlarını belirlemek ve zorbalık durumlarının sınıf düzeyi, internet kullanım süresi, internet kullanım amacı ve internete bağlanılan kaynağa göre farklılaşım farklılaşmadığını belirlemeye yönelik bu çalışma, ilişkisel tarama modelinin kullanıldığı

betimsel bir çalışmadır. Genel tarama modeli içinde yer alan ilişkisel tarama modeli iki ve daha çok değişken arasında birlikte değişimin varlığını veya derecesini belirlemeyi amaçlayan bir araştırma modelidir (Karasar, 2011). Bu çerçevede, siber zorbalık öncelikle alanyazına dayalı olarak betimlenmiş, daha sonra farklı değişkelerle siber zorbalık durumları arasındaki ilişki belirlenmiştir.

2.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu, 2014-2015 eğitim ve öğretim döneminde Ankara ilinde 9, 10, 11 ve 12. sınıflarda öğrenim gören, araştırmaya katılmaya istekli 296 lise öğrencisinden oluşmuştur. Öğrencilere basılı olarak dağıtılan anketlerin gönüllülük esasına göre doldurulması sağlanmıştır. Araştırmacı tarafından yapılan ön inceleme neticesinde 30 anket eksik veri nedeniyle değerlendirme dışı tutulmuş, 240 (%90.20) erkek ve 26 (%9.80) kız olmak üzere toplam 266 öğrencinin anket sonuçları üzerinden istatistiksel analizler yapılmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin %13.50'si (n=36) 9. sınıf, %26.70'i (n=71) 10. sınıf, %37.60'ı 11. sınıf (n=100) ve %22.2'si (n=59) 12. sınıf öğrencisidir.

2.3. Veri Toplama Aracı

Araştırmada, katılımcıların demografik verileri araştırmacı tarafından hazırlanan anketle toplanırken, öğrencilerin siber zorbalık davranışı sergileme ve zorbalık mağduru olma durumlarını belirlemek amacıyla Ayas ve Horzum (2010) tarafından geliştirilen 19 maddelik siber zorba ve kurban ölçeği kullanılmıştır. Ölçekte 5'li Likert tipi dereceleme kullanılmış, maddelerle ilgili katılma düzeyleri "Her zaman (5), Sık sık (4), Ara sıra (3), Nadiren (2) ve Hiçbir zaman (1)" şeklinde ifade edilmiştir. Ölçeğin sanal kurban ve zorba alt boyutlarının iç tutarlık katsayısı .81 olarak bulunmuştur. Araştırmacılar tarafından hesaplanan bu değerlerin ölçeklerin psikometrik niteliklerinin kabul edilebilir sınırlar içinde olduğunu belirtilmiştir. Bu çalışmada ise ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı .97 olarak bulunmuştur. Ölçeğin güvenilirlik değerlerine ilişkin veriler Tablo.1'de verilmiştir.

Tablo 1. Ölçeğin Cronbach Alfa İç Tutarlılık Katsayıları

Siber zorbalık durumları	n	α
Siber zorba	19	.96
Siber mağdur	19	.95
Toplam	38	.97

2.4. Verilerin Analizi

Katılımcılara dağıtılan ve gönüllülük esasına göre doldurulan 296 anketin araştırmacı tarafından yapılan ön inceleme neticesinde, 30 anket eksik veri nedeniyle değerlendirme dışı tutulmuştur. 266 anket verisi SPSS 21.0 istatistik programı kullanılarak analiz edilmiştir. Öğrencilerin siber zorbalık ve mağduriyet durumlarının öğrencilerin sınıf düzeyi, internet kullanım süresi, internet kullanım amacı ve internet

te bağlanma kaynaklarına göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla toplanan veriler betimsel istatistik yöntemlerinden frekans, yüzde ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılarak analiz edilmiştir. ANOVA testi sonrası farkın kaynağını belirlemeye yönelik çözümler için Scheffe testi kullanılmıştır. Karşılaştırmalarda anlamlılık testleri $\alpha=.05$ düzeyinde yapılmıştır.

3. Bulgular ve Yorumlar

Bu bölümde, elde edilen verilerin araştırma amacı doğrultusunda yapılan istatistiksel analizlerine ilişkin bulgular sunulmuştur. Öğrencilerin siber zorbalık davranışı sergileme ve siber zorbalık mağduru olma durumları ile sınıf düzeyleri arasında anlamlı bir fark olup olmadığı tek yönlü varyans analizi ile incelenmiştir. Elde edilen bulgular Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Durumlarının Sınıf Düzeyine Göre İncelenmesine İlişkin ANOVA Testi Sonuçları

Zorbalık durumu	Sınıf	N	\bar{X}	ss	F testi			Anlamlı Fark
					sd	F	p	
Siber zorba	9	36	1.23	.34709	3	2.97	.03	12-9
	10	71	1.38	.60798				
	11	100	1.42	.72011				
	12	59	1.66	.97289				
	Toplam	266	1.44	.73463				
Siber mağdur	9	36	1.20	.25276	3	6.05	.00	12-11, 12-9, 11-9
	10	71	1.52	.64764				
	11	100	1.46	.58778				
	12	59	1.79	.98285				
	Toplam	266	1.52	.70377				

Tablo 2 incelendiğinde, öğrencilerin siber zorba ($F(3-262)=2.97$; $p<.05$) ve siber zorbalık mağduru olma ($F(3-262)=6.05$; $p<.05$) durumlarının sınıf düzeylerine göre değerlendirildiği tek yönlü varyans analizi sonuçları, her iki grup arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunduğunu göstermektedir. Bu bulgulara dayanarak lise öğrencilerinin siber zorba ve siber zorbalık mağduru olma durumlarının sınıf düzeyine göre farklılaştığı söylenebilir. Bu farklılaşmanın hangi sınıf düzeyinden kaynaklandığını belirlemek amacıyla çoklu karşılaştırma yöntemlerinden Scheffi testi uygulanmıştır.

Scheffi testi sonuçları 12. sınıfın en fazla zorbalık davranışı sergileyen sınıf düzeyi olduğunu, bunu sırasıyla 11 ve 10. sınıfların izlediğini göstermiştir. Analiz sonuçları en az zorbalık davranışı sergileyen sınıf düzeyinin ise 9. sınıf olduğunu göstermiştir. Öğrencilerin siber zorbalık mağduru olma durumlarının sınıf düzeyine göre farklılaşma durumları incelendiğinde; sırasıyla 12 ve 10. sınıfların en fazla mağduriyet yaşayan, 9. sınıfların ise en az mağduriyet yaşayan sınıf düzeyi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Öğrencilerin siber zorbalık davranışı sergileme ve zorbalık mağduru olma durumları ile günlük internet kullanım süreleri arasındaki ilişki tek yönlü varyans analizi ile incelenmiş ve analiz sonuçları Tablo 3’de verilmiştir.

Tablo 3. Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Durumlarının Günlük İnternet Kullanım Sürelerine Göre İncelendiği ANOVA Testi Sonuçları

Zorbalık durumu	İnternet kullanım süresi	N	\bar{X}	ss	F testi		
					sd	F	p
Siber zorba	1 saat <	47	1.19	.28809	3	2.260	.08
	2-4 saat	104	1.47	.79639			
	5-7 saat	54	1.52	.81327			
	8 saat >	61	1.52	.76543			
	Toplam	266	1.44	.73448			
Siber mağdur	1 saat <	47	1.42	.58148	3	.378	.77
	2-4 saat	104	1.53	.72480			
	5-7 saat	54	1.52	.68881			
	8 saat >	61	1.55	.76123			
	Toplam	266	1.51	.70078			

Tablo 3 incelendiğinde, uygulanan tek yönlü varyans analizi sonuçlarının öğrencilerin siber zorba ($F(3-262) = 2.260$; $p > .05$) ve siber zorbalık mağduru olma ($F(3-262) = .378$; $p > .05$) durumları ile günlük internet kullanma süreleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Öğrencilerin siber zorbalık ve mağduriyet durumlarının interneti öncelikli olarak kullanma amaçlarına göre farklılaşma durumları tek yönlü varyans analizi ile incelenmiş ve analiz sonuçları Tablo 4’de verilmiştir.

Tablo 4. Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Durumlarının İnternet Kullanım Amacına Göre İncelenmesine İlişkin ANOVA Testi Sonuçları

Zorbalık durumu	İnterneti öncelikli kullanım amacı	N	\bar{X}	ss	F testi		
					sd	F	p
Siber zorba	Ders, sınav, ödev	48	1.55	.95131	4	1.315	.27
	Sosyal ağlar	93	1.47	.72882			
	İletişim/haberleşme	62	1.27	.47195			
	Oyun ve eğlence	48	1.48	.75904			
	Diğer	15	1.53	.75903			
	Toplam	266	1.44	.73448			
Siber mağdur	Ders, sınav, ödev	48	1.69	.88119	4	1.661	.16
	Sosyal ağlar	93	1.50	.67587			
	İletişim/haberleşme	62	1.38	.43340			
	Oyun ve eğlence	48	1.48	.73380			
	Diğer	15	1.71	.91114			
	Toplam	266	1.51	.70078			

Tablo 4’de görüleceği üzere, uygulanan tek yönlü varyans analizi sonuçları öğrencilerin siber zorba ($F(4-261)=1.315$; $p>.05$) ve siber zorbalık mağduru olma ($F(4-261)=1.661$; $p>.05$) durumları ile interneti öncelikli olarak kullanma amaçları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunmadığını göstermiştir.

Öğrencilerin siber zorbalık davranışı sergileme ve siber zorbalık mağduru olma durumlarının internete bağlanma kaynağına göre farklılaşma durumları tek yönlü varyans analizi ile incelenmiştir. Öğrencilerin internete bağlanma kaynaklarına ilişkin verilerin analiz sonuçları Tablo 5’de verilmiştir.

Tablo 5. Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Durumlarının İnternete Bağlanma Tercihlerine Göre İncelenmesine İlişkin ANOVA Sonuçları

Zorbalık durumu	İnternete bağlanma tercihi	N	\bar{X}	ss	F testi		
					sd	F	p
Siber zorba	Ev	109	1.43	.71780	3	.811	.49
	Okul	27	1.47	.74474			
	İnternet kafe	35	1.61	.90022			
	Cep telefonu	95	1.38	.68435			
	Toplam	266	1.44	.73448			
Siber mağdur	Ev	109	1.50	.67415	3	.165	.92
	Okul	27	1.47	.68195			
	İnternet kafe	35	1.58	.79660			
	Cep telefonu	95	1.52	.70818			
	Toplam	266	1.51	.70078			

Tablo 5 incelendiğinde, uygulanan tek yönlü varyans analizi sonuçlarının öğrencilerin siber zorba ($F(3-262)=.811$; $p>.05$) ve siber zorbalık mağduru olma ($F(3-262)=.165$; $p>.05$) durumları ile internete bağlanma kaynakları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunmadığı anlaşılmıştır. Bu bulgular ışığında öğrencilerin siber zorbalık ve mağduriyet durumlarının internete bağlandıkları kaynağa göre farklılaşmadığı söylenebilir.

4. Tartışma

Araştırmada, lise öğrencilerinin siber zorbalık davranışı sergileme ve siber zorbalık mağduru olma durumları ile sınıf düzeyi, internet kullanım süresi, internet kullanım amacı ve internete bağlanma kaynakları arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma bulguları, öğrencilerin siber zorbalık ve siber mağduriyet durumları ile sınıf düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunduğunu göstermiştir. Bu farkın hangi sınıf düzeyinden kaynaklandığını tespit etmek amacıyla uygulanan Scheffé testi sonuçları 12. sınıf öğrencilerinin en fazla zorbalık davranışı sergileyen sınıf düzeyi olduğu ve bunu sırasıyla 11 ve 10. sınıfların izlediğini, en az zorbalık davranışı sergileyen sınıf düzeyinin ise dokuzuncu sınıflar olduğunu göstermiştir. Bu sonuç, alanyazındaki bazı araştırma bulgularıyla benzerlik göstermektedir (Ayas ve Horzum, 2012; Kowalski ve Limber, 2007; Serin, 2012; Williams ve Guerra, 2007). Öğrencilerin sınıf düzeyleriyle doğru orantılı olarak artan biçimde zorbalık davranışı sergilemelerinde; zaman geçtikçe okul

ortamına alışmalarının, okul içerisindeki arkadaşlık ilişkilerinin daha belirgin biçimde şekillenmesinin ve son sınıf öğrencisi olmanın verdiği aşırı özgüven gibi unsurların etkili olabileceği değerlendirilmektedir. Ancak, öğrencileri sınıf düzeyleriyle doğru orantılı olarak artan biçimde zorbalık davranışı sergilemeye iten nedenlerin sosyal ve kültürel boyutlarını da kapsayacak şekilde farklı değişkenler açısından derinlemesine araştırıldığı nitel ve nicel çalışmalar yapılması gerektiği düşünülmektedir.

Alanyazında siber zorbalık davranışı sergileme ile sınıf düzeyi arasında anlamlı ilişki bulunmadığını gösteren araştırmalar da mevcuttur (Bayar, 2010; Burnukara, 2009; Özdemir ve Akar, 2011; Slonje ve Smith, 2008). Öğrencilerin siber zorbalık mağduru olma durumlarının sınıf düzeyine göre farklılık gösterip göstermediği incelendiğinde; sırasıyla 12 ve 10. sınıfların en fazla mağduriyet yaşadığı, en az mağduriyeti ise dokuzuncu sınıf öğrencilerinin yaşadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu bulgu, Serin (2012) tarafından ilköğretim öğrencileri üzerinde gerçekleştirilen araştırma bulgusundaki daha düşük sınıftaki öğrencilerin daha üst sınıftaki öğrencilere oranla daha fazla siber zorbalık mağduru oldukları yönündeki araştırma bulgusu ile çelişmektedir. Aynı şekilde siber zorbalığa maruz kalma oranının düşük sınıflardaki öğrencilerin daha üst sınıflardaki öğrencilere kıyasla daha yüksek olduğu araştırma bulgularıyla da farklılık göstermektedir (Bayar, 2010; Williams ve Guerra, 2007).

Araştırma çerçevesinde dokuzuncu sınıfların en az zorbalık davranışına maruz kalan ve en az zorbalık davranışı sergileyen sınıf düzeyi olması durumu öğrencilerin büyük oranda yenilenen sosyal çevre ve arkadaşlık ilişkilerinden kaynaklanabileceği şeklinde yorumlanabilir. Bu durum Özdemir, Sezgin, Şirin, Karip ve Erkan (2010) tarafından okul kültürünün zorbalık davranışlarına etkisi olarak araştırma konusu yapılmıştır. Sözkonusu araştırmada akademik gelişmeye ve öğrenmeye önem verilen, üyelerin birbirine saygı duyduğu, adil ve tutarlı bir disiplin politikası izlenen, aile desteği ve katılımının ön planda tutulduğu okul kültüründe öğrencilerin kendilerini okula daha bağlı hissettikleri, bu durumun siber zorbalık davranışı sergilenmesini önlediği belirtilmiştir.

Mevcut çalışmada, en fazla zorbalık davranışı sergileyen sınıf düzeyindeki öğrencilerin en fazla zorbalık davranışına maruz kalan sınıf düzeyi olması, en az zorbalık davranışı sergileyen sınıf düzeyindeki öğrencilerin de en az zorbalık davranışına maruz kalan öğrenciler olması son derece dikkate değer bulunmuştur. Zorbalık davranışı sergilemede “bumerang etkisi” olarak isimlendirebileceğimiz bu durumun konuya ilişkin eğitimlerde ve rehberlik uygulamalarında dikkate alınması gerektiği düşünülmektedir.

Araştırma sonuçları öğrencilerin siber zorbalık davranışı sergileme ve siber zorbalık mağduru olma durumları ile günlük internet kullanma süreleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmadığını göstermiştir. Bu sonuç; Burnukara (2009), Cicioğlu (2014), Çalışgan (2013), Çiftçi (2010), Erdur-Baker ve Kavut (2007), Jung ve arkadaşları (2014), Serin (2012) ve Türkoglu (2013) tarafından gerçekleştirilen ve siber zorbalıkla internet kullanma süreleri arasında anlamlı ilişki bulunduğu sonucuna ulaşılan araştırma bulgularıyla farklılık göstermektedir.

Araştırmanın siber zorbalık ve mağduriyet durumu ile günlük internet kullanım

sürelerine ilişkin bulguları, Peker ve Eroğlu (2010) tarafından gerçekleştirilen ve günlük internete erişim süresi üç saatten fazla olan erkek öğrencilerin siber zorbalık davranışı sergileme ve siber zorbalık mağduru olma olasılıklarının daha fazla olduğuna ilişkin araştırma sonucuyla farklılık göstermektedir. Aynı şekilde mevcut araştırma bulguları, Tekinarslan ve Güler'in (2009) günde beş saatten fazla internet kullanan öğrencilerin daha az zaman internet kullanan öğrencilere oranla daha çok problemlerle internet kullanma eğiliminde olduklarına ilişkin bulgularla farklılık göstermektedir.

Araştırmada, öğrencilerin siber zorbalık ve mağduriyet durumları ile internet kullanma amaçları ve internete bağlanma kaynaklarına göre anlamlı bir ilişki bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır. TÜİK (2016) Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması verilerine göre Ülkemizde hanelerin %96.90'unda cep telefonu veya akıllı telefon bulunduğu, düzenli İnternet kullanan öğrenci oranının %93.00 gibi oldukça yüksek düzeylerde olduğu, günlük ortalama İnternete bağlı kalma süresinin ise 4 saatin üzerinde olduğu anlaşılmaktadır. Bu oranların her geçen gün arttığı düşünüldüğünde öğrencilerin siber zorbalık ve mağduriyet durumlarının günlük internet kullanım süre ve sıklığı değişkenleri yanında, kişilik özellikleri, sorunlu internet kullanım durumları, internet bağımlılığı gibi diğer faktörlerle birlikte etkilerinin araştırma konusu yapılması gerektiği düşünülmektedir.

Günümüzde her kesimden insan için yaygın kullanım alanı bulan akıllı telefonlar özellikle çocuklar ve gençler için önemli bir statü göstergesi, iletişim, haberleşme, oyun, eğlence ve sosyalleşme aracı haline gelmiştir. Cep telefonlarının en akıllısını, en yeni modelini ve en yüksek kapasiteli internet paketini çocuklarına almanın mutluluğunu yaşayan aileler çoğu zaman çocuklarını sanal ortamlarda bekleyen tehdit ve tehlikelerin farkına varamamaktadır. Bu nedenle, her geçen gün hızla artan siber zorbalığın telafisi mümkün olmayan sonuçlar doğurmadan önlenmesi için aile, okul yönetimi, öğretmenler ve öğrenciler başta olmak üzere ilgili tüm taraflara önemli görev ve sorumluluklar düşmektedir.

Eğitim kurumlarımızın en temel amaçlarından biri de gerekli bilgi, beceri ve davranışlar kazandırılmış nitelikli bireyler yetiştirmek ve topluma kazandırmaktır. Öğrencilerin kişisel gelişimini, psikolojisini, okul başarısını, arkadaş, öğretmen ve aile ilişkileri ile sosyal ve toplumsal beklentilerini önemli ölçüde etkileyen siber zorbalık davranışının en aza indirilmesinde, Milli Eğitim Bakanlığına program geliştirme sürecinde, okul yöneticilerine ve öğretmenlere ise eğitim ve rehberlik sürecinde önemli görevler düşmektedir.

Öğrencilere bilişim teknolojilerini etik kurallar dâhilinde, amacına uygun olarak kullanmanın önemi, siber zorbalığın yasal ve ahlaki sonuçları, bu sonuçların kendilerine, ailelerine ve topluma verebileceği olumsuz etkileri de içeren özdenetim ve farkındalık kazandıraya yönelik farklı faaliyetler düzenlenmesi önerilmektedir. Öğrencilerin daha bilinçli bireyler olmalarına katkı sağlayacağına inanılan sağlıklı sosyal ilişkiler, empatik iletişim ve farkındalık kazandırılmasına yönelik davranış eğitimleri düzenlenmesinin bu süreçte önemli olduğu düşünülmektedir.

Öğrencilerin toplumsal kaygı düzeyinin zorbalık davranışı sergileme üzerindeki etkisi (Ateş ve Güler, 2016) gözönünde bulundurularak ailelerin ve eğitim kurum-

larının öğrencilere toplumsal kaygıdan uzak, psikolojik açıdan sağlıklı bir yaşam sürdürebilmeleri için gerekli desteği sağlamaları gerekmektedir. Ayrıca ailelerin ve eğitim kurumlarının başta cep telefonu ve internet kullanımı olmak üzere bilişim teknolojilerini amaca uygun kullanım konusunda bilgilendirme, gerekli kuralları koyma, konulan kurallara uymamanın yaptırımını belirleme ve takibini yapma sorumlulukları bulunmaktadır.

5. Kaynakça

- Aksaray, S. (2011). Siber zorbalık. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20 (2), 405-432.
- Ancak, O. T. (2009). Psychiatric symptomatology as a predictor of cyberbullying among university students. *Eğitim Araştırmaları-Eurasian Journal of Educational Research*, 34, 167-184.
- Ateş, B. & Güler, M. (2016). Ergenlerde siber zorbalığın yordayıcısı olarak algılanan sosyal yetkinlik ve toplumsal kaygı. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18-1.
- Ayas, T. (2011). Lise öğrencilerinin sanal zorba ve kurban olma yaygınlığı. 11. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresinde sunulan bildiri, Ege Üniversitesi Eğitim Fakültesi, İzmir, Türkiye.
- Ayas, T. & Horzum, M. B. (2012). İlköğretim öğrencilerinin sanal zorba ve mağdur olma durumu. *İlköğretim Online*, 11(2), 369-380.
- Ayas, T. & Horzum, M. B. (2010). Cyber bully/victim scale development study. *Akademik Bakış*, 19. Celalabat, Kırgızistan.
- Bayar, Y. (2010). Okul sosyal iklimi ile geleneksel ve sanal zorbalık arasındaki ilişkiler: Genellenmiş akran algısının aracı rolü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Beran, T. & Li, Q. (2005). Cyber-harassment: A study of a new method for an old behavior. *Journal of Educational Computing Research*, 32 (3), 265-277.
- Burnukara, P. (2009). İlk ve orta ergenlikte geleneksel ve sanal akran zorbalığına ilişkin betimsel bir inceleme. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Calvete, E., Orue I., Estévez, A., Villardón, L., & Padilla, P. (2010). Cyberbullying in adolescents: Modalities and aggressors' profile. *Computers in Human Behavior*, 26, 1128-1135.
- Cicioğlu, M. (2014). Öğrencilerin problemleri internet kullanımı ve siber zorbalık davranışlarına ilişkin görüşleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu.
- Çalışgan, H. (2013). İlköğretim öğrencilerinde internet bağımlılığı ve siber zorbalık. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çelik, S., Atak, H., & Erguzen, A. (2012). The effect of personality on cyberbullying among university students in Turkey. *Eğitim Araştırmaları Dergisi-Eurasian Journal of Educational Research*, 49, 129-150.
- Çifçi, S. (2010). Dokuzuncu sınıf öğrencilerinin sanal zorbalık düzeyleri ile empatik eğilim düzeyleri arasındaki ilişki. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gaziosmanpaşa Üniversitesi.
- Dilmaç, B. (2009). Psychological needs as a predictor of cyberbullying: A preliminary report on college students. *Educational Sciences: Theory and Practice*, 9 (3), 1307-1325.
- Ekşi, F. (2012). Narsistik kişilik özelliklerinin internet bağımlılığı ve siber zorbalığı yordama düzeyinin yol analizi ile incelenmesi [Examination of narcissistic personality traits' predicting level of internet addiction and cyber bullying through path analysis]. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri. [Educational Sciences: Theory & Practice]*, 12 (3), 1683-1706.

- Erdur-Baker, Ö. & Kavşut, F. (2007). Cyber bullying: A new face of peer bullying. *Eğitim Araştırmaları-Eurasian Journal of Educational Research*, 27, 31-42.
- Fitzpatrick, K. M., Dulin, A. J., & Piko, B. F. (2007). Not just pushing and showing: School bullying among African American adolescence. *Journal of School Health*, 77(1), 16-22.
- Gamez-Guadix, M., Orue, I., Smith, P. K., & Calvete, E. (2013). Longitudinal and reciprocal relations of cyberbullying with depression, substance use and problematic internet use among adolescents. *Journal of Adolescent Health*, 53(4), 446-452.
- Gleason, K. A., Jensen-Campbell, L. A., & Richardson, D. (2004). Agreeableness as a predictor of aggression in adolescence. *Aggressive Behavior*, 30, 43-61.
- Horzum, M.B. & Ayaş, T. (2014). Orta öğretim öğrencilerin psikolojik belirtilere göre sanal zorba ve sanal mağdur düzeylerinin yordanması. *Online Journal of Technology Addiction & Cyberbullying*, 1 (2), 21-36.
- Jung, Y. E., Leventhal, B., Kim, Y. S., Park, T. W., Lee, S. H., Lee, M., et. al. (2014). Cyberbullying, problematic internet use, and psychopathologic symptoms among Korean youth. *Yonsei Medical Journal*. 55(3), 826-830.
- Juvonen, J. & Gross, E.F. (2008). Extending the school grounds? Bullying experiences in cyberspace. *Journal of School Health*, 78(9), 496-505.
- Kaltiala-Heino, R., Rimpelä, M., Rantanen, P., & Rimpelä, A. (2000). Bullying at school--an indicator of adolescents at risk for mental disorders. *J Adolesc*. 23(6), 661-74.
- Karasar, N. (2011). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Keith, S. & Martin, M.E. (2005). Cyberbullying: Creating a new culture of respect in a cyber-world. *Reclaiming Children and Youth*, 13 (4), 224-228.
- Kim, J., LaRose, R., & Peng, W. (2009). Loneliness as the cause and the effect of problematic internet use: the relationship between internet use and psychological well-being. *CyberPsychology & Behavior*, 12 (4), 451-455.
- Kim, Y.S., Koh, Y.J., & Leventhal, B. (2005). School bullying and suicidal risk in Korean middle school students. *Pediatrics*, 115, 357-363.
- Klomek, A.B., Kleinman, M., Altschuler, E., Marocco, F., Amakawa, L., & Gould, M.S. (2011). High school bullying as a risk for later depression and suicidality. *Suicide Life Threat Behavior*; 41(5), 501-516.
- Koç, Z. (2006). Lise öğrencilerinin zorbalık düzeylerinin yordanması, Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kowalski, R.M. & Limber, S.P. (2013). Psychological, physical, and academic correlates of cyberbullying and traditional bullying. *Journal of Adolescent Health*, 53, 13-20.
- Kowalski, R. M. & Witte, J. (2006). Youth internet survey. <http://www.camss.clemson.edu/KowalskiSurvey/servelet/Page1> Erişim tarihi: 12.07.2009.
- Kowalski, R. M. & Limber, S. (2007). Electronic bullying among middle school students. *Journal of Adolescent Health*, 41, 22-30.
- Li, Q. (2007). Bullying in the new playground: Research into cyberbullying and cyber victimization. *Australasian Journal of Educational Technology*, 23 (4), 435-454.
- Li, Q. (2006). Cyberbullying in schools: A research of gender differences. *School Psychology International*, 27 (2), 157-170.

- Messias, E., Kindrick, K., & Castro, J. (2014). School Bullying, Cyberbullying, or both: Correlates of teen suicidality in the 2011 CDC youth risk behavior survey. *Compr Psychiatry*, 55(5), 1063–1068.
- Nishina, N., Juvonen, J., & Witkow, M. R. (2005). Sticks and stones may break my bones, but names will make me sick: The psychosocial, somatic, and scholastic consequences of peer harassment. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 34, 37-48.
- Özdemir, M. & Akar, F. (2011). Lise öğrencilerinin siber-zorbalığa ilişkin görüşlerinin bazı değişkenler bakımından incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 17(4), 605-626.
- Özdemir, S., Sezgin, F., Şirin, H., Karip, E., & Erkan, S. (2010). İlköğretim okulu öğrencilerinin okul iklimine ilişkin algılarını yordayan değişkenlerin incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 38, 213-224.
- Pamuk, M. & Bavlı, B. (2013). Ergenlerin sanal zorbalıklarının bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Öndokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32 (1), 321-338.
- Patchin, J.W. & Hinduja, S. (2006). Bullies move beyond the schoolyard: A preliminary look at cyberbullying. *Youth Violence and Juvenile Justice*, 4(2), 148-169.
- Peker, A. (2015). Negatif duygunun siber zorbalık ve mağduriyete ilişkin yordayıcı rolünün incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 23 (4), 1633-1646.
- Peker, A. & Eroğlu, Y. (2010). Erkek öğrencilerde siber zorba ve kurban olmanın yordayıcısı olarak internet bağımlılığı. Sünbül, AM ve Sahin, İ. (Eds.), 4, 862-867.
- Peker, A., Eroğlu, Y. & Ada, Ş. (2012). Ergenlerde siber zorbalığın ve mağduriyetin yordayıcılarının incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(2), 185-206.
- Peker, A., Eroğlu, Y., & Çitemel, N. (2012). Boyun eğici davranışlar ile siber zorbalık ve siber mağduriyet arasındaki ilişkide cinsiyetin aracılığının incelenmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 9(1).
- Prenkys, M. (2001). Digital natives, digital immigrants. *On the Horizon*, 9(5), 1-6.
- Raskauskas, J. & Stoltz, A. D. (2007). Involvement in traditional and electronic bullying among adolescents. *Developmental Psychology*, 43, 564-575.
- Roland, E. (2002). Bullying, depressive symptoms and suicidal thoughts. *Educational Research*, 44, 55–67.
- Semerci, A. (2015). Examining middle school students' views on text bullying. *Education and Information Technologies*, 21(6), 1807-1819.
- Serin, H. (2012). Ergenlerde siber zorbalık/siber mağduriyet yaşantıları ve bu davranışlara ilişkin öğretmen ve eğitim yöneticilerinin görüşleri. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Shariff, S. & Gouin, R. (2005). Cyber-dilemmas: Gendered hierarchies, free expression and cyber-safety in schools. Paper presented at Oxford Internet Institute, Oxford University, U.K. International Conference on Cyber-Safety. <www.oii.ox.ac.uk/cybersafety>. Erişim tarihi: 21 Ağustos 2015.
- Slonje, R. & Smith, P. K. (2008). Cyberbullying: Another main type of bullying? *Scandinavian Journal of Psychology*, 49(2), 147-154.
- Solberg, M. E. & Olweus, D. (2003). Prevalence estimation of school bullying with the Olweus bully/victim questionnaire. *Aggressive Behavior*, 29, 239– 268.
- Srivastava, A., Gambel, R., & Boey J. (2013). Cyberbullying in Australia: Clarifying the problem, considering the solutions. *International Journal of Children's Rights*, 21, 25–45.
- Tekinarslan, E. & Gürer, M. D. (2009). Problemlı internet kullanımı: Eğitim fakültesi öğrencileri üzerinde çok yönlü bir inceleme. In proceedings of 9th international educational technology conference.

- Topçu, Ç., Erdur-Baker, Ö., & Çapa-Aydın, Y. (2008). Examination of cyberbullying experiences among Turkish students from different school types. *Cyberpsychology and Behavior*, 11(6), 643-648.
- TÜİK (2016). Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması. <http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1028>. Erişim tarihi: 05 Nisan 2017.
- Türkoglu, S. (2013). Ergenlerin problemleri internet kullanımları ile siber zorbalık eğilimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Wang, J., Iannotti, R.J., & Nansel, T. (2009). School bullying among adolescents in the United States: Physical, verbal, relational, and cyber. *Journal of Adolescent Health*, 45, 368-375.
- Willard, N. (2005). Cyberbullying and cyberthreats. OSD/FS National Conference. <<http://bcloud.marineschools.org/SafeSchools/Documents/BP-CyberBandT.pdf>> Erişim tarihi: 29 July 2015.
- Williams, K. & Guerra, N. G. (2007). Prevalence and predictors of internet bullying. *Journal of Adolescent Health*, 41, 14-21.
- Wolak, J., Mitchell, K., & Finkelhor, D. (2007). Does online harassment constitute bullying? An exploration of online harassment by known peers and online-only contacts. *Journal of Adolescent Health*, 41, 51-58.
- Yaman, E., Eroğlu, Y., & Peker, A. (2011). *Başta çıkma stratejileriyle okul zorbalığı ve siber zorbalık*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Yaman, E., & Peker, A., (2012). Ergenlerin siber zorbalık ve siber mağduriyete ilişkin algıları. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(3), 819-833.
- Yaman, E., Karaküllah, D., & Dilmaç, B. (2013). İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin değerlerini yordayan iki önemli değişken: Siber zorbalık eğilimleri ve okul kültürü arasındaki ilişki. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(26), 323-337.
- Ybarra, M. L., Diener-West, M., & Leaf, P. J. (2007). Examining the overlapping internet harassment and school bullying: Implications for school intervention. *Journal of Adolescent Health*, 41, 42-50.

Extended Abstract

Introduction and Purpose: Concurrent with the rapid growth in information and communication technologies, mobile phones and the internet has become irreplaceable tools especially among youngsters. As emphasized by Yaman, Eroğlu and Peker (2011), these tools are perceived as a major socialization, communication and entertainment media. However, excessive and uncontrolled use of mobile phones and the internet leads children and youngsters to encounter some undesirable results such as internet addiction, gambling, drug addiction, pornography and even terror-related issues. Thus, children and youngsters can easily find themselves struggling with crime in cyberspace. In addition to treacherous behaviors in cyber environments, a new risk factor has emerged as cyberbullying. There are different definitions of cyberbullying in the literature. According to a widely agreed upon definition, cyberbullying is an aggressive behavior performed repeatedly and deliberately by individuals or group of people against a person who cannot easily defend himself/herself. Bullying may involve both physical and non-physical actions (Slonje and Smith, 2008). Literature reviews reveal that cyberbullying is spreading among students (Aksaray, 2011; Arıcak 2009; Ayas 2011; Horzum and Ayas 2014; Li 2007; Raskauskas and Stoltz 2007; Ybarra, Diener-West and Leaf 2007), and youngsters

(Fitzpatrick, Dulin and Piko, 2007; Pamuk and Bavlı 2013; Wang, Iannotti and Nansel, 2009). Several research studies indicated that cyberbullying victims felt such feelings as anger, depression, helplessness, social anxiety, social isolation, shame and some other kind of mixed feelings (Kowalski and Witte, 2006). Moreover, cyberbullying can cause more serious problems such as nightmares, mental health problems, and the idea of committing suicide (Horzum and Ayas, 2014; Willard, 2005). Several research studies point out that not only cyber-victims but also cyberbullies themselves may display significant symptoms of depression, anger, anxiety and other forms of psychological effects. Therefore, more studies need to focus on investigating the causes of cyberbullying, relations and solutions as well as on cyber victimization cases to minimize the side effects for all concerned individuals. In this line, the purpose of this study was to examine cases of high school students' involvement in cyberbullying and cyber victimization in terms of the students' grade level, frequency of internet use, purpose of internet use and sources of internet access.

Method: The current study employed a cross-sectional design. 266 high school students, who were selected from high schools in Ankara, constituted the working group of the study. Data was collected via Cyber Bully/Victim Survey developed by Ayas and Horzum (2010). Data analyses were carried out with SPSS 21.0 (Statistical Packet for Social Sciences), with a cut-off point of .05. Frequency, percentage, one-way variance analysis, and Scheffe test were administered for data analyses.

Findings: The findings obtained from the data collection instruments revealed that there is a significant difference between students' grade levels and their cyberbullying ($F(3-262)=2.97$; $p<.05$) and cyber victimization ($F(3-262)=6.05$; $p<.05$) cases. The post-hoc test results illustrated that twelfth grade students exhibited the highest level bullying behavior and they were exposed to the highest level bullying. On the other hand, current study illustrated that there is no significant difference between students' cyberbullying and cyber victimization cases and their purpose of internet use ($F(4-261)=1.315$; $p>.05$). Similarly, there is no significant difference between students' cyberbullying ($F(3-262)=.811$; $p>.05$) and cyber victimization ($F(3-262)=.165$; $p>.05$) cases and sources of internet access.

Conclusion and Discussion: The purpose of this study was to explore cases of high school students' involvement in cyberbullying and cyber victimization in terms of students' grade level, frequency of internet use, purpose of internet use and sources of internet access. Research findings revealed that there is a significant difference between students' grade levels and their cyberbullying and cyber victimization cases. Accordingly, the results illustrated that twelfth grade students exhibited and were exposed to the highest level bullying behavior. The results also revealed that ninth grade students displayed the least bullying behavior and they encountered the least cyber victimization. The result coherent with many other research results in which significant difference has been found between grade level, cyberbullying and cyber victimization (Ayas and Horzum, 2012; Kowalski and Limber, 2007; Serin, 2012; Williams and Guerra, 2007). This finding can be interpreted in many ways; firstly, children may display more cyberbullying behavior together with their ability to use technology. Secondly, renewed school and social environment at the first year of the school can affect the exposure to cyberbullying and to display cyberbullying behaviors. However, there are many research findings in which no significant difference has been found between grade level and cyberbullying/cyber victimization cases (Bayar, 2010; Burnukara, 2009; Özdemir and Akar, 2011; Slonje and Smith, 2008). The results also illustrated that there is no significant difference between students' cyberbullying

and cyber victimization cases and their frequency of internet use, purpose of internet use and sources of internet access.

In line with the decline of the possession age of phones and internet access, cyberbullying gradually continues to increase and many students get involved in bullying cases either as bully or as victim. Mostly, it is difficult to understand and solve these serious and complex problems until it reaches a very critical stage. Thus, recommendations were made for students, families, school managers and teachers in order to minimize cyberbullying cases and maintain awareness.